

Edyta Nieduziak

Arteterapia – nowy obszar kształcenia pedagogów?

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 2, 65-84

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edyta Nieduziak

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu

Arteterapia – nowy obszar kształcenia pedagogów?

Arteterapia jest obecnie jednym z najpopularniejszych kierunków studiów wśród pedagogów, a także osób zajmujących się terapią i wychowaniem. Zainteresowanie to wynika z coraz częstszego wykorzystania sztuki oraz procesu twórczego do pracy nad rozwojem osobowości, jak też do korekty zachowań, rehabilitacji oraz psychoterapii.

Arteterapia, najprościej rzecz ujmując, polega na wykorzystaniu sztuki w procesie leczenia albo, jak proponuje Eugeniusz Józefowski, „jest to sposób oddziaływania terapeutycznego przy pomocy kreacji artystycznej”¹. Sam termin i jego definicje wzbudzają jednak wiele kontrowersji. Jedną z prekursorów naukowego podejścia do arteterapii w Polsce, Wita Szulc, definiuje ją jako „spontaniczną twórczość chorych, poddanych opiece terapeutów, lub działania kreacyjne plastyczne podejmowane w sytuacji terapeutycznej przez osoby uprzednio nietwórcze w zakresie plastyki”². Definicja ta zwraca uwagę na dwa ważne aspekty arteterapii: zakres rozumienia tego pojęcia oraz wykorzystanie procesu twórczego w tego rodzaju oddziaływaniach. A zatem arteterapia, rozumiana jak wyżej, ogranicza się do aktywności w zakresie plastyki, coraz częściej określanej jako arteterapia przez sztuki wizualne. Tymczasem wykorzystanie innych jeszcze form ekspresji artystycznej, m.in. takich jak: muzyka, taniec, teatr czy literatura, wymaga nie tylko określeń różnicujących, podkreślających ich specyfikę, ale i właściwie definiujących cechy wspólne z wąsko rozumianą arteterapią. Arteterapia szeroko rozumiana jest więc

¹ E. Józefowski, *Arteterapia – praktyka oddziaływań terapeutycznych przy pomocy kreacji plastycznej – pytania i próby odpowiedzi*, „Arteterapia – terapia sztuką w praktyce” 2010, nr 2(9), s. 2.

² W. Szulc, *Sztuka i terapia*, Centrum Metodyczne Szkolenia Nauczycieli Średniego Szkolnictwa Medycznego, Warszawa 1993, s. 41.

formą terapii wykorzystującą różne środki artystyczne i jest w swym rozumieniu niezwykle bliska kulturoterapii, terminowi wprowadzonemu przez wspomnianą wyżej autorkę dla określenia „wszystkich rodzajów terapii, które dla realizacji określonych celów terapeutycznych posługują się środkami kulturowymi (wytworami kultury), traktowanymi jako działalność kulturalno-oświatowa w ośrodku leczniczym, uwzględniająca szczególne potrzeby i możliwości ludzi chorych”³. Choć termin „kulturoterapia” jest znany i stosowany zarówno w języku naukowym, jak też przez praktyków⁴, to jednak częściej wykorzystuje się termin „arteterapia” dla działań nie tylko o charakterze plastycznym. Podobnie traktuje arteterapię Brytyjskie Stowarzyszenie Arteterapeutów (The British Association of Art Therapists – BAAT), definiujące ją jako formę psychoterapii (art psychotherapy), która traktuje media artystyczne jako podstawowy sposób komunikacji⁵. I rzeczywiście wielu praktyków, stosując środki artystyczne do pracy z osobami chorymi i niepełnosprawnymi, a także poddanymi resocjalizacji czy socjoterapii, podkreśla walory zastosowania ekspresji artystycznej i twórczej w poznawaniu intymnego, wewnętrznego świata drugiego człowieka. Nie chodzi przy tym jedynie o aspekt diagnostyczny tej pracy, opierający się na założeniu, że każda forma ekspresji ma charakter szeroko pojmowanej projekcji⁶.

Każda forma ekspresji zawiera zapewne elementy twórczości. Ten aspekt arteterapii podkreślał m.in. Andrzej Wojciechowski, zwracając uwagę na nieuzasadnione, stereotypowo utrwalone utożsamianie twórczości z aktywnością artystyczną, i zaznacza, że mimo wielkiego wkładu sztuki w proces terapeutyczny nie należy ulegać uproszczonej opinii,

³ Idem, *Kulturoterapia – wykorzystanie sztuki i działalności kulturalno-oświatowej w leczeniu*, Wydawnictwo Akademii Medycznej, Poznań 1994.

⁴ Por. B. Borowska-Beszta, *Echa ekspresji. Kulturoterapia w andragogice specjalnej*, Impuls, Kraków 2008.

⁵ www.baat.org/art_therapy.html, 1.06.2013.

⁶ Por. M. Stasiakiewicz, *Testy projekcyjne*, w: *Psychologia*, t. 1, J. Strelau (red.), GWP, Gdańsk 2002, s. 491–503. Projekcja wąsko pojmowana odnosi się do mechanizmu obronnego opisanego przez Z. Freuda, natomiast szeroko pojmowana oznacza wszelkie zachowanie człowieka traktowane jako uzewnętrzzona indywidualna właściwość osobowości jednostki.

że każda twórczość artystyczna ma taką wartość terapeutyczną⁷. Tymczasem twórczość ma wiele domen⁸, a sam proces twórczy, który zazwyczaj kończy się dziełem nowym i wartościowym, choćby tylko w sensie subiektywnym⁹ może mieć walory terapeutyczne, warte wykorzystania. Stąd też Amerykańskie Stowarzyszenie Arteterapeutów AATA (American Art Therapy Association) podaje, że arteterapia jest postępowaniem z zakresu zdrowia psychicznego, którego prowadzenie wymaga kwalifikacji zawodowych, a polega na wykorzystaniu procesu twórczego do podniesienia poziomu fizycznego, umysłowego i emocjonalnego dobrostanu osób w każdym wieku. Opiera się na założeniu, że proces twórczy służący autoekspresji pomaga ludziom rozwiązywać problemy i konflikty, rozwijać umiejętności interpersonalne, kierować własnym zachowaniem, redukować stres, podnosić samoocenę i samoświadomość oraz osiągać wgląd¹⁰. A zatem arteterapia jest tu rozumiana jako pewna forma pracy nad sobą, tyle że wykorzystująca proces twórczy. Takie rozumienie ukazuje inne niż tylko psychodynamiczne¹¹ fundamenty i założenia arteterapii, a mianowicie psychologię humanistyczną. Do niej odwołują się najczęściej praktycy terapii ekspresyjnych (ekspresywnych)¹², którzy swoje pomysły łączenia

⁷ A. Wojciechowski, *Problemy terapii przez twórczość*, w: *Obecność. Zebrane teksty*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2001, s. 402–403.

⁸ Por. Cz. Nęcka, *Psychologia twórczości*, GWP, Gdańsk 2001, s. 14–16.

⁹ Twórczość subiektywna definiowana jest przez Stanisława Popka jako ta, która polega na odkrywaniu prawd, rzeczy, i tworzeniu przedmiotów już istniejących, ale o których istnieniu twórca nie jest poinformowany (o których nie wie), a które tylko dla niego samego mają charakter nowy i oryginalny. S. Popek, *Człowiek jako jednostka twórcza*, UMCS, Lublin 2003, s. 19.

¹⁰ <http://www.americanarttherapyassociation.org/aata-history-background.html>, 30.05.2013. Por. A. Chmielnicka-Plaskota, B. Łoza, W. Szulc, *Definicje arteterapii*, w: *Arteterapia: od teorii do terapii. Podręcznik przedmiotu*, B. Łoza, A. Chmielnicka-Plaskota, T. Rudowski (red.), Wydawnictwo APS, Warszawa 2013, s. 14–15.

¹¹ Por. M. Stańko, P. Staroń *Jak działa arteterapia? – skuteczność, mechanizmy, narzędzia*, „Terapia Przez Sztukę” 2009, nr 1, s. 28–32. Dostępny też na: www.arteterapia.pl/jak-dziala-arteterapia-skutecnosc-mechanizmy-narzedzia/, 1.06.2013.

¹² Mateusz Wiszniewski używa określenia: „terapię ekspresyjne”, natomiast Beata Borowska-Beszta stosuje zwrot: „terapia ekspresywna” albo „terapia przez sztuki ekspresywne”. W istocie obojgu autorom chodzi o angielski termin „expressive art therapy”, który opisuje wykorzystanie różnych form ekspresji artystycznej (sztuk wizualnych, muzyki, tańca, teatru, literatury, zwłaszcza pisania) w procesie terapeutycznym. Taką strategię określa się także jako podejście intermodalne albo multimodalne. Por. M. Wiszniewski, *Terapie ekspresyjne* (tekst dostępny na: www.prapelnia.pl/do-poczytania/artykuly-do-

sztuk w celu twórczej i terapeutycznej ekspresji opierają na poglądach m.in. Carla Rogersa¹³ oraz terapii Gestalt Fritza Perlsa¹⁴. Korzystają także z dorobku innych podejść psychologicznych, np. psychologii zorientowanej na proces Arnolda Mindella, teorii inteligencji wielorakiej Howarda Gardnera, psychologii egzystencjalnej, psychosyntezy, poglądów Carla Gustawa Junga czy Rollo Maya¹⁵. Podkreśla się także znaczenie wspomnianego wyżej procesu twórczego dla arteterapii, stąd praktykom i teoretykom bliskie są również poglądy i badania z zakresu psychologii twórczości¹⁶. Z kolei – zważywszy na fakt stosowania różnych metod i technik arteterapii w pracy z różnymi grupami odbiorców (klientów), poczynawszy od dzieci, przez młodzież i dorosłych, po osoby w wieku podeszłym, z osobami z różnymi rodzajami i stopniami niepełnosprawności, z osobami z doświadczeniem choroby psychicznej czy innych zaburzeń np. stresu pourazowego, depresji itp. – arteterapia korzysta z dorobku nauk społecznych i medycznych. Przede wszystkim zaś – z zaplecza naukowego psychologii, zwłaszcza psychologii klinicznej, psychiatrii oraz pedagogiki, szczególnie pedagogiki specjalnej¹⁷. Owe liczne możliwości zastosowania arteterapii są zarówno jej wadą, jak i zaletą. Zaletą – gdyż ukazują niemal uniwersalny charakter arteterapii, wadą – w tej różnorodności bowiem trudno nie tylko o jednoznaczną definicję, ale też o określenie naukowej

poczytania/100-terapiie-ekspresyjne, 29.05.2015); idem, *Terapie ekspresyjne w Edukacji, Profilaktyce i Rozwoju osobistym – podstawy teoretyczne i przykłady praktycznego zastosowania* (tekst dostępny na: www.mateuszswisniewski.eu/terapiie_ekspresyjne_w_educacji_profilaktyce_i_roz.html, 29.05.2013); B. Borowska-Beszta, *Echa ekspresji...*, s. 63–64; C. Malchiodi, *Expressive Arts Therapy and Multimodal Approaches*, w: *Handbook of Art Therapy*, C. Malchiodi (red.), The Guilford Press, New York 2003, s. 106.

¹³ Por. B. Borowska-Beszta, *Echa ekspresji...*, s. 63–64; N. Rogers, *Person-Centered Expressive Arts Principles*, dostępny na: www.nrogers.com/pubs.html, 30.05.2013.

¹⁴ Por. F. Perls, *Cztery wykłady w: Psychologia w działaniu*, K. Jankowski (wybór i wstęp), Czytelnik, Warszawa 1981; J. Zinker, *Twórczy proces w terapii Gestalt*, Jacek Santorski & CO Agencja Wydawnicza, Warszawa 1991.

¹⁵ D. Halprin, *The Expressive Body in Life, Art And Therapy: Working with Movement, Methaphor and Meaning*, Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia 2003, s. 35–58.

¹⁶ Por. E. Głowacka, *Artediagnoza: psychologiczna specyfika twórczości plastycznej dzieci neurotycznych*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006; S.L. Popek, *Psychologia twórczości plastycznej*, Impuls, Kraków 2010, s. 369–421.

¹⁷ Por. *Arteterapia w medycynie i edukacji*, W. Karolak, B. Kaczorowska (red.), WSH-E, Łódź 2008.

tożsamości. Słusznie zauważa Eugeniusz Józefowski, że arteterapia nie jest nauką, lecz „wiedza o arteterapii i sposoby jej gromadzenia może jednak stanowić naukę nazywającą się tak, jak rodzaj procesów i rezultatów poznania naukowego, przeprowadzonego na jej obszarze”¹⁸. A zatem arteterapia jest przede wszystkim działalnością praktyczną w formie psychoterapii¹⁹ albo socjoterapii, resocjalizacji²⁰, terapii pedagogicznej czy rehabilitacji²¹.

Z drugiej strony, arteterapia posługuje się różnymi formami ekspresji: wizualną, muzyczną, literacką, taneczną, ruchową, dramatyczną, wypracowując w ten sposób swoiste dziedziny (rodzaje, formy). Często formy te wzajemnie się uzupełniają, czego przykładem jest wspomniane wyżej podejście intermodalne. Ale jednocześnie dziedziny arteterapii podkreślają swoją specyfikę wynikającą w pierwszej kolejności z preferowanego środka wyrazu i ekspresji artystycznej. W ramach szeroko pojmowanej arteterapii funkcjonują więc takie jej formy (dziedziny), jak: muzykoterapia, biblioterapia, choreoterapia, teatroterapia czy arteterapia w wąskim (a zarazem pierwszym) rozumieniu tego terminu, czyli z wykorzystaniem sztuk wizualnych²². Powstają też nowe formy, np. Foto-Terapia, zwana też fotografoterapia, wykorzystująca możliwości terapeutyczne uprawia-

¹⁸ E. Józefowski, *Arteterapia...*, s. 4.

¹⁹ Por. G. Kwiatkowska, *Arteterapia*, UMCS, Lublin 1991, s. 34–39; 99–108.

²⁰ Por. M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 201–282.

²¹ Por. B. Szczupał, *O literaturze dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością. Recepcja, edukacja, terapia, wsparcie, twórczość*, Elipsa, Warszawa 2009, s. 117–164; *Arteterapia drogą wyjścia z izolacji osób niepełnosprawnych*, D. Sochal (red.), Fundacja Wspólna Droga – United Way Polska, Warszawa 2008, s. 61–84.

²² Niepokój podczas wielu konferencji arteterapeutycznych budzi niedookreślone i niezdefiniowane w polskim piśmiennictwie pojęcie arteterapii. E. Józefowski zwraca uwagę na jego częste nadmierne rozszerzanie, przez które niektórzy rozumieją wszelkie działania polegające na kontakcie ze sztuką, a z drugiej strony – na używanie terminu „plastykoterapia”, które marginalizuje rolę sztuk wizualnych. E. Józefowski, *Arteterapia...*, s. 3.

nia fotografii²³, filmoterapia²⁴ czy poezjoterapia. Większość z nich można jednak zaliczyć do jednej z podstawowych form (dziedzin) arteterapii, a więc poezjoterapię do biblioterapii, Foto-Terapię do arteterapii, a filmoterapię, zależnie od kształtu tworzonych dzieł, do biblioterapii, jeśli koncentrujemy się na fabule i opowieści – tym bardziej jeśli oglądamy albo filmujemy adaptacje utworu literackiego, albo do arteterapii przez sztuki wizualne, jeśli stworzony obraz filmowy ma charakter impresji, w której środki wyrazu skierowane są przede wszystkim na wywoływanie wrażeń wzrokowych²⁵. Nie wszyscy arteterapeuci są jednak zwolennikami takiego łączenia form i wolą podkreślać specyfikę nie tylko poszczególnych dziedzin arteterapii, ale nawet określonych metod. Przykładem mogą być budzące kontrowersje wśród muzykoterapeutów terapie dźwiękiem (np. z użyciem mis tybetańskich), nieuznawane jako metody muzykoterapii. Jednak mimo licznych problemów stających na drodze do usystematyzowania różnorodnych metod i form tej praktyki terapeutycznej należy zwrócić uwagę na jej bogactwo oraz fakt, że niektóre techniki i metody szczególnie dobrze się rozwijają, dając początek podejściom i szkołom w znaczeniu ściśle opracowanej metodyki, popartej praktyką, badaniami oraz teorią. Można wymienić przynajmniej kilka takich metod i szkół, np. muzykoterapia Nordoff-Robbins (kreatywna)²⁶, psychoterapia tańcem i ruchem (DMP)²⁷ czy psychodrama²⁸. Stosowanie ich wymaga jednak przejścia procesu certyfikacji, często także superwizji, praktyki etc., któ-

²³ Początki Foto-Terapii tkwią w latach 80. Jedną z prekursorów jest Judy Weiser. Por. J. Weiser, *Phototherapy Techniques: Exploring the Secrets of Personal Snapshots and Family Albums*, PhotoTherapy Center Press, Vancouver 1999 (II ed.). Por. też rozdz. *Foto(grafo)terapia. Zdjęcia z rodzinnego albumu*, w: W. Szulc, *Arteterapia. Narodziny idei, ewolucja teorii, rozwój praktyki*, Difin, Warszawa 2011, s. 166–173.

²⁴ Por. J. Mytnik, *Filmoterapia jako samodzielny rodzaj arteterapii*, „Arteterapia. Terapia sztuką w praktyce” 2010, nr 3(10), s. 27–28.

²⁵ Por. W. Czernianin, *Film jako narzędzie terapeutyczne w biblioterapii*, „Studia Filmoznawcze” 2005, nr 26; oraz zapisy prac arteterapeutycznych zamieszczonych w książce W. Karolaka i O. Handford, *Portrety i maski w twórczym rozwoju i arteterapii*, AHE, Łódź 2009.

²⁶ P. Nordoff, C. Robbins, *Terapia muzyką w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi. Historia, metoda i praktyka*, Impuls, Kraków 2008.

²⁷ *Psychoterapia tańcem i ruchem*, Z. Pędzich (red.), Arteer, Warszawa 2009.

²⁸ *Psychodrama. Elementy teorii i praktyki*, A. Bielańska (red.), Eneteia, Warszawa 2009.

ry kończy się uzyskaniem stosownych kwalifikacji i uprawnień. Do tego zagadnienia powrócimy jednak w dalszej części artykułu. W tym miejscu należy jednak pamiętać, że wypracowanie określonej metody, poza oparciem się na stosownym zapleczu teoretycznym z zakresu psychologii, pedagogiki czy psychiatrii, wymaga także znajomości teorii sztuki: teorii sztuk wizualnych, muzyki, tańca, widowisk²⁹. Słowem: potrzebna jest wiedza z zakresu krytyki sztuki, estetyki czy filozofii sztuki.

Zatem decyzja o podjęciu kształcenia w zakresie arteterapii powinna zostać podjęta po przeanalizowaniu trzech podstawowych sfer zagadnień, które określają charakter tej edukacji, jej jakość i efekty. Te trzy sfery to:

- a) forma (dziedzina) arteterapii – a zatem czy wybór dotyczy jednej dziedziny arteterapii, czy też poznawania każdej z nich, kierując się w stronę podejścia intermodalnego?;
- b) cel arteterapii – rehabilitacja, resocjalizacja, psychoterapia etc. Ta sfera jest i powinna być uwarunkowana wcześniejszym wykształceniem arteterapeuty, np. arteterapię jako formę psychoterapii może prowadzić jedynie psychoterapeuta (najlepiej certyfikowany przy Polskim Towarzystwie Psychoterapeutycznym), a co za tym idzie – jedynie psycholog³⁰. Podobnie arteterapię do pracy resocjalizacyjnej powinna wykorzystywać osoba z dyplomem pedagoga albo pedagoga specjalnego o specjalności resocjalizacja, itd. Należy dodać, że arteterapia jest rozumiana także jako sposób pracy nad rozwojem osobistym i samodoskonaleniem. Wówczas istotne są kompetencje psychologiczne i pedagogiczne arteterapeuty;

²⁹ Por. E. Nieduziak, *Między teorią widowiska a praktyką teatralną – rzecz o interdyscyplinarności terapii przez teatr jako jednej z form arteterapii*, w: Z. Palak, D. Chimicz, A. Pawlak, *Wielość obszarów we współczesnej pedagogice specjalnej*, UMCS, Lublin 2012, s. 331–345.

³⁰ PTP jest w Polsce jedyną instytucją czuwającą nad jakością i profesjonalizmem usług psychoterapeutycznych i będzie tak zapewne do czasu wejścia w życie ciągle oddalanych przepisów, a zwłaszcza ustawy o zawodzie psychoterapeuty. Ponadto dla działań łączących w sobie psychoterapię i arteterapię używa się, za przykładem brytyjskim, terminu arteterapii (art psychotherapy). „As the practice of art therapy has become established within the firm base of psychotherapeutic principles, there is a current wish to call the profession „Art Psychotherapy” – piszą C. Case i T. Dalley w swoim podręczniku arteterapii *The handbook of Art Therapy*, Routledge, New York 2005, s. 1.

- c) zaplecze teoretyczne arteterapii – mam tu na myśli zarówno przyjęcie określonej orientacji teoretycznej np. poglądów psychologii humanistycznej albo egzystencjalnej, jak też określonej orientacji w poglądach artystycznych, estetycznych i filozoficznych.

Takie wymagania oraz ich świadomość z pewnością pomogłyby lepiej opracować system kształcenia arteterapeutów, który w polskich warunkach rządzi się dość dużą swobodą, charakteryzuje brakiem jednolitości, zwłaszcza co do wymagań wstępnych od adeptów tego kierunku studiów albo takiej specjalności. Wymagania w zakresie opisanych sfer można przełożyć na opracowanie standardów kształcenia m.in. dotyczących treści kształcenia czy wymagań praktycznych oraz doświadczenia zawodowego³¹.

Tymczasem analiza propozycji polskich szkół wyższych odnośnie edukacji przyszłych arteterapeutów pokazuje, że arteterapeutą można zostać już na etapie studiów pierwszego stopnia. Najczęściej w ramach studiów na kierunku pedagogika, pedagogika specjalna, ale również kulturoznawstwo. Rzadko arteterapia stanowi specjalność samą w sobie, częściej natomiast łączona jest z innymi specjalnościami np. gerontopedagogiką i stąd specjalność: arteterapia z gerontopedagogiką³², animacją kultury (specjalność: animacja kultury z arteterapią³³) czy pedagogiką opiekuńczo-wychowawczą (specjalność: pedagogika opiekuńczo-wychowawcza z arteterapią³⁴) itp. Takie rozwiązania wynikają z jednej strony z chęci zaproponowania studentom specjalności, które będą zarówno modne,

³¹ Pierwsze polskie propozycje w tym temacie zostały opublikowane w pierwszym polskim podręczniku arteterapii por. rozdz. *Edukacja w arteterapii*, w: *Arteterapia: od teorii do terapii. Podręcznik przedmiotu*, B. Łoza, A. Chmielnicka-Plaskota, T. Rudowski (red.), Wyd. APS, Warszawa 2013, s. 99–124. a zwłaszcza: B. Łoza, A. Chmielnicka-Plaskota, *Proponowane polskie standardy – studia magisterskie*, ibidem, s. 118–121, B. Łoza, A. Chmielnicka-Plaskota, T. Rudowski, *Proponowane polskie standardy – certyfikat arteterapeuty*, w: *Arteterapia: od teorii do terapii...*, s. 122–124.

³² Taką specjalność proponował Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego www.univ.rzeszow.pl/wpa/pedagogika/index.php?id=arteterapia, 28.05.2013; www.studia.biz.pl/96/universytet-rzeszowski/gerontologia/1730/, 28.05.2013.

³³ Taką specjalność proponuje na kierunku pedagogika Uniwersytet w Białymstoku www.pedagogika.uwb.edu.pl/kandydaci.php?p=104, 27.05.2013.

³⁴ Taką specjalność na kierunku pedagogika proponuje Wszechnica Świętokrzyska www.ws.edu.pl/uczelnia/kierunki/p1_powza.php, 26.05.2013; obecnie proponuje PWSZ w Płocku www.pwsplock.pl/studia-i-studenci/kierunki-studiuw/studia-licencjackie/institut-pedagogiki/pedagogika-opiekunczo-wychowawcza-z-arteterapia/, 27.05.2013.

jak też zapewnią pracę ale jednocześnie, z drugiej strony – z obawy, że sama specjalność arteterapeutyczna, choć ciekawa, nie przekłada się na społeczne zapotrzebowanie fachowców z tej dziedziny. Istnieje bowiem zapotrzebowanie na pedagogów różnych specjalności, np. właśnie opiekuńczo-wychowawczych, resocjalizacyjnych, specjalnych etc. Natomiast status arteterapeuty, który w Polsce nie jest jeszcze określony, powoduje, że osoba z dyplomem takiej specjalności może mieć poważne trudności z zatrudnieniem.

Podobna sytuacja dotyczy studiów drugiego stopnia (magisterskich). Tu arteterapia bardzo często łączona jest z edukacją wczesnoszkolną (aczkolwiek taka opcja funkcjonuje także na studiach pierwszego stopnia)³⁵. Od roku akademickiego 2010/2011 w Akademii Pedagogiki Specjalnej uruchomiono pierwsze w kraju studia magisterskie z zakresu arteterapii na kierunku artystycznym. Studenci edukacji artystycznej w zakresie sztuk plastycznych mogą specjalizować się właśnie w „arteterapii w zakresie sztuk plastycznych”³⁶. Taką możliwość mają także studenci studiów pierwszego stopnia tego kierunku. Studia na APS są na razie, obok muzykoterapii proponowanej na uczelniach artystycznych, jedyną możliwością edukacji arteterapeutów z wykształceniem artystycznym w zakresie sztuk wizualnych w Polsce.

W naszym kraju realizowane są także studia doktoranckie z zakresu arteterapii. Szczyt się nimi Uniwersytet Wrocławski³⁷. Prowadzone pod kierunkiem prof. Wity Szulc prace badawcze zaowocowały nie tylko doktoratami o tematyce dotyczącej terapii sztuką (te powstają na wielu polskich uczelniach, m.in. na UMCS)³⁸, ale pozwoliły też włączyć Polskę

³⁵ Taką specjalność na kierunku pedagogika proponował UAM w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu, pierwotnie na studiach II stopnia www.wpa.amu.edu.pl/students/niestacjonarne.htm#PEWZA 25.05.2013; obecnie w ofercie studiów I stopnia www.wpa.amu.edu.pl/dla-kandydata/dla-kandydata/kierunki-studiow/specjalizacja-edukacja-wczesnoszkolna-z-arteterapii, 25.05.2013.

³⁶ www.irk.aps.edu.pl/katalog.php?op=info&id=DU-AR, 26.05.2013.

³⁷ W. Szulc, *Specjalizacja w zakresie arteterapii w programie studiów doktoranckich z pedagogiki na Uniwersytecie Wrocławskim w: Arteterapia jako dyscyplina akademicka w krajach europejskich*, W. Szulc (red.) przy współpr. M. Furmanowskiej i J. Gładyszewskiej-Cylulko, Atut, Wrocław 2010, s. 87–88.

³⁸ Prace wypromowane przez prof. Witę Szulc: Joanna Gładyszewska-Cylulko, *Wykorzystanie wizualizacji z wybranymi technikami we wspomaganie rozwoju emocjonalno-społecznego dzieci nieśmiały* (2005), Anita Stefańska, *Terapeutyczny wymiar działań*

do grupy krajów ECARTE (European Consortium for Art Therapies Education), czyli Europejskiego Konsorcjum Edukacji Arteterapeutów. Konsorcjum pracuje nad stworzeniem w Europie sieci uczelni, należących do programu Erasmus, które mają kompatybilne programy nauczania arteterapii oceniane według Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS), uwzględniające określone standardy nauczania i minima programowe³⁹. Przynależność do tej organizacji pomaga więc w wypracowaniu statusu arteterapii, w dbałości o jakość kształcenia arteterapeutów, stwarza możliwość korzystania z europejskich grantów i prowadzenia badań. W przypadku uczelni, które chciałyby przystąpić do konsorcjum, EKARTE udziela konsultacji⁴⁰. Reprezentantami Polski w organizacji są prof. Wita Szulc i prof. Wiesław Karolak.

Zainteresowanie arteterapią przejawia się na wszystkich poziomach studiów, a więc także na poziomie studiów podyplomowych. Prekursorem była tutaj wrocławska Akademia Muzyczna, gdzie w 1972 roku powstał pierwszy w Polsce Zakład Muzykoterapii kierowany przez prof. Tadeusza Natansona. Studia podyplomowe na kierunku muzykoterapia trwają 4 semestry, gdy tymczasem studia z zakresu arteterapii, jako nadające kwalifikacje, powinny trwać minimum 3 semestry⁴¹ – i tak zazwyczaj bywa.

teatralnych w procesie kształtowania i rozwijania poczucia godności własnej u młodzieży upośledzonej umysłowo w stopniu lekkim (2005); Diana Gulińska-Grzeluska, *Wykorzystanie modelu Mobilnej Rekreacji Muzycznej do niwelowania przejawów zachowań agresywnych u dzieci w wieku 10–12 lat* (2007). Por. książki J. Gładyszewska-Cylulko, *Wspomaganie rozwoju dzieci nieśmiałych poprzez wizualizację i inne techniki arteterapii*, Impuls, Kraków 2007; D. Gulińska-Grzeluska, *Muzykoterapia dzieci agresywnych*, AHE, Łódź 2009. Na uwagę zasługują także prace doktorskie powstające na innych uczelniach. Na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie bronili swoje doktoraty: Elżbieta Głowacka, *Psychologiczna analiza twórczości plastycznej dzieci neurotycznych* (2001), promotor prof. Stanisław Popek; Krzysztof Stachyra, *Efektywność kierowanej wizualizacji i muzykoterapii w rozwijaniu kompetencji emocjonalnych studentów pedagogiki* (2005), promotor prof. Zdzisław Bartkowiec; Ewa Grudzeńska, *Efektywność arteterapii w rozwijaniu umiejętności społecznych nieletnich* (2009), promotor prof. Andrzej Węgliński; Agnieszka Łaba, *Zastosowanie biblioterapii w kształtowaniu zachowań przystosowawczych uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim* (2009), promotor prof. Janusz Kirenko. Por. książkę K. Stachyra, *Muzykoterapia i wizualizacja w rozwijaniu kompetencji emocjonalnych studentów pedagogiki*, UMCS, Lublin 2009.

³⁹ Ch. Lapoujade, *Europejska sieć ECARTE w: Arteterapia jako dyscyplina akademicka...*, s. 15–18.

⁴⁰ Ibidem, s. 16.

⁴¹ Obecnie obowiązujące Rozporządzenie MNiSW z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (DzU 2012,

Wiele uczelni, podobnie jak w przypadku studiów pierwszego i drugiego stopnia, łączy arteterapię ze zdobywaniem innych kwalifikacji, np. w zakresie terapii pedagogicznej, terapii ruchowej, plastyki czy muzykoterapii w edukacji⁴². Takie połączenia wynikają również z chęci wyposażenia studentów w kwalifikacje pedagogiczne, których nie daje sama arteterapia, uznawana za specjalność nienauczycielską. UMCS proponuje połączone studia z zakresu muzykoterapii i arteterapii organizowane na Wydziale Artystycznym⁴³. Zainteresowania arteterapeutyczne z dziedziny sztuk wizualnych oraz teatru można było rozwijać podczas czterosemestralnych studiów podyplomowych na warszawskiej APS⁴⁴. Obecnie większość polskich uczelni organizuje studia podyplomowe z zakresu arteterapii (zazwyczaj są one skoncentrowane na terapii przez sztuki wizualne oraz muzykoterapeutyczne) albo studia bez wyboru dziedziny arteterapeutycznej. Nieliczne są studia z zakresu choreoterapii, brak na razie studiów z zakresu wykorzystania teatru w terapii.

Poza studiami istnieje możliwość uczestnictwa w różnego rodzaju kursach organizowanych przez uczelnie oraz inne placówki i inne instytucje oświatowe. Są to formy kształcenia o różnym poziomie, nie zawsze nadające formalne kwalifikacje. Dużą popularnością cieszy się kurs podyplomowy arteterapii organizowany przez Instytut Ericksonowski w Łodzi.

Mimo braku standardów dla kształcenia arteterapeutów w Polsce zauważyć można podobieństwo w organizacji kształcenia w różnych ośrod-

nr 0, poz. 131) nie podaje precyzyjnie czasu trwania studiów podyplomowych. Jednakże wiele uczelni, w tej kwestii stosuje się do przepisów zawartych w Rozporządzeniu MENiS z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, (DzU nr 207, poz. 2110), które precyzowało, że jedynie studia podyplomowe spełniające warunek min. 3 semestrów kształcenia i 350 godz. zajęć mają status kwalifikacyjnych, a nie tylko do kształcących.

⁴² L. Kataryńczuk-Mania, *Wybrane obszary arteterapii w kształceniu nauczycieli na Uniwersytecie Zielonogórskim*, w: *Arteterapia jako dyscyplina akademicka...*, s. 127.

⁴³ www.umcs.lublin.pl/articles.php?aid=2790, 24.05.2013. Kierownikiem studiów była prof. Andrea Jaworska, obecnie jest dr Krzysztof Stachyra.

⁴⁴ www.aps.edu.pl/index.php?md=6147, 23.05.2013. Kierownikiem studiów był prof. Tomasz Rudowski. W aktualnej ofercie znaleźć można trzysemestralne studia podyplomowe „Arteterapia z elementami terapii pedagogicznej”, których kierownikiem jest prof. Wiesław Karolak www.irk.aps.edu.pl/katalog.php?op=info&id=SP-ATP-4&kategoria=, 23.05.2013.

kach, a zwłaszcza w doborze treści i (co za tym idzie) przedmiotów. Wśród nich najczęściej powtarzają się: warsztat umiejętności interpersonalnych (trening interpersonalny, spotkaniowy etc.), tak bardzo potrzebnych w tworzeniu relacji terapeutycznej między klientem a terapeutą; grupe przedmiotów psychologicznych, pedagogicznych – zwłaszcza z zakresu wybranej subdyscypliny pedagogiki specjalnej; przedmioty z zakresu wiedzy o sztuce i kulturze oraz metody i techniki arteterapii. W grupie przedmiotów psychologicznych na uwagę zasługują: psychologia twórczości i zdolności, psychologia kliniczna, psychopatologia oraz psychoterapia. Na kierunkach muzykoterapeutycznych realizowane są treści z psychologii muzyki, zaś podczas studiów z arteterapii wąsko rozumianej wskazana byłaby psychologia twórczości plastycznej. Treści psychologiczne bywają uzupełniane przedmiotami medycznymi: elementami psychiatrii czy np. medycznymi podstawami muzykoterapii, podczas których podejmowane są m.in. zagadnienia wykorzystania muzyki w medycynie, procesie leczenia, badaniach reakcji fizjologicznych człowieka doznawanych pod wpływem muzyki. Przedmioty medyczne stanowią istotne uzupełnienie treści pedagogiki specjalnej, zwłaszcza dotyczące specyfiki funkcjonowania osób z różnymi rodzajami i stopniami niepełnosprawności. Pedagogika specjalna natomiast poszerza te wiadomości o aspekty edukacyjne i wychowawcze pracy z osobami niepełnosprawnymi, ich rehabilitację, rewalidację oraz szczególne potrzeby. Grupę przedmiotów realizujących treści wiedzy o kulturze i sztuce tworzą m.in.: historia sztuki, wiedza o muzyce, teoria sztuki, treści z zakresu kulturoznawstwa. Przedmioty teoretyczne są podstawą dla praktyki arteterapeutycznej. Funkcję wprowadzającą do tej grupy przedmiotów spełnia zazwyczaj wprowadzenie do arteterapii, podstawy arteterapii albo teorie arteterapii, podejmujące tematykę m.in. funkcji sztuki w życiu człowieka, definiowania arteterapii, jej zadań i celów, kierunków terapii przez sztukę oraz wiadomości na temat sposobów przygotowania sesji terapeutycznych. Tym samym przedmiot ów stanowi przejście do poznania poszczególnych metod i technik arteterapii. Tutaj adepci arteterapii zapoznają się z warsztatem pracy muzykoterapeutycznej, choreoterapeutycznej, arteterapeutycznej, biblioterapeutycznej i teatroterapeutycznej. W grupie tych przedmiotów realizowane są m.in. takie, jak taniec, logorytmika, eurytmia uzupełniające choreoterapię, rysunek, malarstwo, rzeźba uzupełniające arteterapię, elementy impro-

wizacji i dramy uzupełniające teatroterapię, terapia czytelnicza i narracyjna w ramach biblioterapii, a także terapia zabawą albo pedagogika zabawy oraz intermedia, multimedia, mixmedia i ich wykorzystanie w arteterapii. Należy wspomnieć również o tym, że przedmioty arteterapeutyczne bądź do nich zbliżone wykładane są na kierunkach pedagogicznych i artystycznych nawet tam, gdzie nie ma specjalności arteterapia. Można więc znaleźć w siatce takie przedmioty, jak np. psychopedagogika twórczości, trening twórczości, rehabilitacja przez twórczość czy terapia zajęciowa, arteterapia w resocjalizacji, muzykoterapia, media w edukacji osób niepełnosprawnych, techniki relaksacyjne, pedagogikę zabawy, terapię zabawą, warsztaty terapii przez sztukę itp.

Kolejnym ważnym zagadnieniem dotyczącym kształcenia arteterapeutów są wymagania stawiane kandydatom na studia podyplomowe. Zazwyczaj wymagane jest wykształcenie pedagogiczne oraz dyplom ukończenia studiów, takich jak: pedagogika, psychologia, muzyka (edukacja muzyczna w zakresie sztuk muzycznych), edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych bądź innego kierunku artystycznego. Na studia arteterapeutyczne uczęszczają także absolwenci kulturoznawstwa, bibliotekoznawstwa, filologii. Część uczelni wymaga wykształcenia na poziomie studiów drugiego stopnia i wówczas wymagany jest dyplom magistra któregoś z kierunków studiów:

- humanistycznych albo społecznych – tu preferowane są: pedagogika, psychologia lub socjologia,
- artystycznych,
- medycznych (dyplom lekarza albo pielęgniarstwa).

Ponadto istotnym warunkiem powodzenia na studiach i satysfakcji z obranego kierunku są zainteresowania artystyczne, szczególnie u osób bez dyplomu ukończenia studiów na kierunku artystycznym. W tym miejscu warto zauważyć, że choć często podkreśla się różnice między wychowaniem estetycznym a arteterapią – polegające m.in. na tym, że w arteterapii nie potrzebne są zdolności artystyczne – to jednak w wielu uczelniach zachodnioeuropejskich arteterapia jest specjalnością właśnie na studiach artystycznych. „W Wielkiej Brytanii np. od kandydatów na uniwersyteckie studia podyplomowe z arteterapii zwykle wymaga się wykształcenia artystycznego, jednakże 10% kandydatów ma inne wykształcenie, przeważnie humanistyczne lub z zakresu nauk o zdrowiu.

Kandydaci bez wykształcenia artystycznego muszą przedstawić *portfolio* zawierające ich dokonania artystyczne. Prezentacja własnych dokonań artystycznych jest częścią rozmowy kwalifikacyjnej. Od wszystkich kandydatów wymaga się zaświadczenia o przynajmniej rocznej pracy w dziedzinie, w której stosowana jest arteterapia, np. w instytucjach opiekuńczych, grupach wsparcia, ośrodkach specjalnych⁴⁵. Tymczasem w Polsce proporcje wydają się odwrotne. To zazwyczaj pedagodzy i psycholodzy są zainteresowani arteterapią bardziej niż absolwenci kierunków artystycznych. Chociaż warta odnotowania jest muzykoterapia na studiach muzycznych (trudno jednak byłoby być muzykoterapeutą bez umiejętności gry na instrumencie), arteterapia na edukacji artystycznej w zakresie sztuk plastycznych na APS czy podyplomowe studia arteterapeutyczne na Wydziale Artystycznym UMCS. W Polsce nie wymaga się od studentów studiów podyplomowych doświadczenia pracy w ośrodkach stosujących terapię przez sztukę. Bywa też, że niektóre programy studiów podyplomowych nie przewidują praktyk⁴⁶.

Zajęcia praktyczne, najczęściej o charakterze warsztatowym, powinny stanowić istotną część procesu dydaktycznego. Trudno bowiem kształcić arteterapeutów praktyków na zajęciach o charakterze teoretycznym. Ważne jest również poszerzanie doświadczeń podczas staży i praktyk studenckich. Coraz więcej placówek wychowawczych, terapeutycznych, resocjalizacyjnych wprowadza arteterapię do swoich metod pracy. Świadczy to o ich otwartości na nowe sposoby pracy, studentom zaś daje możliwość praktykowania tam, gdzie arteterapia jest rzeczywiście realizowana. Na mapie kraju można odnaleźć coraz więcej ośrodków skoncentrowanych przede wszystkim na pracy arteterapeutycznej. W Lublinie działa Centrum Arteterapii⁴⁷ oraz Fundacja Lubelska Teatroterapia⁴⁸, w Szczecinie – Szczecińskie Stowarzyszenie Pomocy Autystom „Razem”⁴⁹, w Elblągu

⁴⁵ W. Szulc, *Europejskie standardy edukacji arteterapeutów*, w: *Arteterapia jako dyscyplina akademicka...*, s. 23.

⁴⁶ Wspomniane wcześniej Rozporządzenie MNiSW z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (DzU 2012, nr 0, poz. 131) stawia wymagania prowadzenia praktyk w czasie studiów podyplomowych.

⁴⁷ www.arteterapia.pl/osrodki/centrum-arteterapii, 24.05.2013.

⁴⁸ www.teatroterapia.lublin.pl/, 1.06.2013.

⁴⁹ www.autyzmrazem.pl/qv0fg_arteterapia.htm, 22.05.2013.

– Centrum Spotkań Europejskich „Światowid”⁵⁰, w Krakowie – Stowarzyszenie „Skrzydła”: Centrum Terapii, Sztuki i Integracji, w Łodzi – Stowarzyszenie Terapeutów i Arteterapeutów „Linie”, a przy Szpitalu Psychiatrycznym w Tworkach funkcjonuje „Towarzystwo Amici di Tworki”⁵¹. Lista instytucji, osób i placówek jest długa. Każdy z ośrodków ma swoją specyfikę, realizując zajęcia z możliwie wszystkich dziedzin arteterapii, jak to jest np. w lubelskim Centrum Arteterapii, które pisze o sobie, że jest „miejscem, gdzie spotykają się człowiek, sztuka i terapia, tworząc jedność”⁵² czy łódzkim Stowarzyszeniu ONJATY⁵³, które prowadzi różne formy terapii. Niektóre placówki koncentrują się na wybranej dziedzinie arteterapii, np. Lubelska Teatrotterapia i krakowski Teatr Trochę Inny⁵⁴ – na teatrotterapii, a „Towarzystwo Amici di Tworki” – na ekspresji plastycznej osób z doświadczeniem choroby psychicznej. Inne ośrodki obejmują swoimi oddziaływaniami arteterapeutycznymi określoną grupę klientów, np. tylko autystów, jak jest to w Specjalnym Dziennym Ośrodku Terapeutyczno-Edukacyjno-Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem „Razem” i w Punkcie Przedszkolnym Dla Dzieci z Autyzmem prowadzonym przez wspomniane wyżej szczecińskie Stowarzyszenie. W placówkach realizowane są zajęcia z arteterapii, muzykoterapii oraz teatrotterapii (dramaterapii). Placówki mogą też organizować zajęcia arteterapeutyczne w celu rozwoju osobistego uczestników, którzy nie cierpią na żadne dolegliwości, lecz pragną doświadczeń pomagających im w samorealizacji.

Zwieńczeniem procesu kształcenia arteterapeuty powinna być obrona przygotowanej pracy dyplomowej. W przypadku studiów pierwszego i drugiego stopnia podyktowane jest to wymaganiami formalnymi. Niestety, nie zawsze studia podyplomowe kończy obrona pracy, czasami jest to zastępowane formą praktycznej prezentacji umiejętności studentów, czego wyrazem są różnego rodzaju wernisaże i pokazy. Takie rozwiązanie wydaje się jednak niewystarczające. Pisanie pracy dyplomowej wymaga bowiem innego podejścia do problemów arteterapii. Nie jest to już tylko

⁵⁰ www.swiatowid.elblag.pl/pl/nasze-projekty/tworcza-terapia-2013/, 22.05.2013.

⁵¹ www.amiciditworki.org, 30.05.2013.

⁵² www.arteterapia.pl/osrodki/centrum-arteterapii, 24.05.2013.

⁵³ www.onjaty.free.ngo.pl/index.php?id=8, 22.05.2013.

⁵⁴ www.skrzydla.org.pl/teatr-historia.html, 23.05.2013.

wiedza teoretyczna wynikająca z lektury podręczników ani tylko wiedza praktyczna wyniesiona z umiejętnego stosowania metod i technik arteterapii. Pisanie pracy dyplomowej wymaga rozwiązania konkretnego problemu, który należy zbadać, najczęściej po to, by ukazać efektywność arteterapii. To jeden z wymogów na studiach podyplomowych z arteterapii na APS⁵⁵. Takich prac z zakresu arteterapii jest niewiele, stąd ogromne wyzwanie, jakie stoi nie tylko przed studentami, ale również promotorami prac. Zwraca na to uwagę A. Gilroy, poszukując stosownego paradygmatu naukowego dla badań z dziedziny arteterapii, jak bowiem pisze: „pozytywistyczne podejście przyczynowo-skutkowe jest bezpośrednio związane z medyczną hierarchią dowodów i badań stanowiącą podstawę EBP. Jednak takie podejście nie jest zgodne z wartością, teorią, praktyką i badaniami związanymi z arteterapią”⁵⁶. Tym samym prowadzenie prac badawczych, nawet na poziomie prac licencjackich czy magisterskich, może przyczynić się do wypracowania stosownej dla arteterapii metodologii badawczej. Ustrzeże też studentów przed traktowaniem terapii przez sztukę jedynie jako metodyki pracy z wykorzystaniem narzędzi artystycznych.

Zatem trzy istotne filary stanowią o dobrym wykształceniu arteterapeuty:

- gruntowna wiedza psychologiczno-pedagogiczna z zakresu kultury i sztuki oraz teoretycznych podstaw arteterapii,
- umiejętności praktyczne w różnych dziedzinach arteterapii, jednakże ze szczególnym uwzględnieniem jednej z nich jako specjalizacji wiodącej,
- umiejętność myślenia kategoriami naukowymi, tak bardzo potrzebna w praktyce terapeutycznej, m.in. dla monitorowania postępów i zmian zachodzących u klientów.

W każdym z tych filarów potrzebne są bardzo intensywne starania mające na celu profesjonalizację zawodu arteterapeuty i dbałość o jakość kształcenia. Tym bardziej że istnieje także inna droga zdobywania kwalifikacji arteterapeutycznych, a mianowicie – uczestnictwo w kursach,

⁵⁵ www.irk.aps.edu.pl/katalog.php?op=info&id=SP-ATP-4&kategoria=, 25.05.2013.

⁵⁶ A. Gilroy, *Arteterapia – badania i praktyka*, AHE, Łódź 2009, s. 15; EBP – Evidence-based Practice – praktyka oparta na faktach (dowodach) odnosi się do pracy klinicznej z różnymi grupami pacjentów i dotyczy obowiązku wykazywania skuteczności terapii, od czego zależy finansowanie ze środków publicznych usług służby zdrowia.

warsztatach i stażach prowadzonych przez organizacje pozarządowe, najczęściej stowarzyszenia. W Polsce certyfikaty arteterapeuty oraz edukatora arteterapii wydaje Stowarzyszenie Arteterapeutów Polskich „Kajros”⁵⁷. Polski Instytut Psychodramy wydaje uprawnienia do stosowania metody psychodramy⁵⁸, podobnie Polskie Stowarzyszenie Psychoterapii Tańcem i Ruchem, afiliowane przy Brytyjskim Stowarzyszeniu Terapii Tańcem i Ruchem (ADMT UK), prowadzi cykl zajęć zapoznających z tą metodą pracy, a po odbyciu stosownych szkoleń nadaje uprawnienia do stosowania tej metody⁵⁹. Również Polskie Stowarzyszenie Choreoterapii czuwa nad szkoleniem i certyfikowaniem choreoterapeutów⁶⁰. Nad podobnymi standardami próbuje pracować Polskie Stowarzyszenie Muzykoterapeutów⁶¹. W przyszłości stosownym rozwiązaniem byłaby współpraca ośrodków uniwersyteckich i akademickich ze stowarzyszeniami w celu opracowania koherentnych systemów kształcenia i nabywania kwalifikacji oraz uprawnień arteterapeutycznych. Być może wzorem Wielkiej Brytanii należałoby uzupełnić kształcenie studentów o system akredytacji udzielanych przez stowarzyszenia oraz wypracowanie wzorem psychoterapeutów rejestru osób stosujących metody terapii przez sztukę⁶². Droga do tego jest jednak odległa, wymaga bowiem wcześniejszych poczynań prawnych prowadzących do określenia statusu zawodowego arteterapeuty.

Tymczasem mimo różnorodnych wyzwań, które stają na drodze arteterapii, dziedzina ta dynamicznie się rozwija. Dowodem tego są funkcjonujące w wielu uczelniach koła naukowe arteterapeutów. Młodzi studenci zainteresowani terapią przez sztukę są aktywni w płockiej PWSZ oraz na Akademii Muzycznej we Wrocławiu, gdzie stworzyli Studenckie

⁵⁷ www.kajros.pl/certyfikaty.html, 29.05.2013.

⁵⁸ www.psychodrama.pl/program_szkolenia.html, 28.05.2013.

⁵⁹ www.stowarzyszeniedmt.pl/content/view/61/31/, 21.05.2013

⁶⁰ www.psch-ptt.pl/choreoterapia/terapiatancem/437-certyfikaty-terapiatancem.html, 21.05.2013; www.psch-ptt.pl/choreoterapia/psychoterapiatancem/441-certyfikaty-psychoterapiatancem.html, 21.05.2013

⁶¹ www.arteterapia.pl/polskie-stowarzyszenie-muzykoterapeutow/, 24.05.2013.

⁶² Pierwszą taką próbę podjęto podczas przygotowania książki *Arteterapia: od teorii do terapii. Podręcznik przedmiotu*, B. Łoza, A. Chmielnicka-Plaskota, T. Rudowski (red.), Wydawnictwo APS, Warszawa 2013, por. *WHO IS WHO w polskiej arteterapii* w: ibidem, s. 275–288.

Koło Naukowe Muzykoterapii⁶³. Bardzo aktywnie we wszystkich dziedzinach arteterapii działają studenci Sekcji Arteterapii Koła Naukowego Studentów Psychologii KUL oraz Międzyuczelniane Koło Naukowe Arteterapii Instytutu Psychologii UAM w Poznaniu, których przedstawiciele uczestniczą w licznych konferencjach arteterapeutycznych, np. podczas konferencji „Edukacja w arteterapii” organizowanej przez Akademię Pedagogiczną w Krakowie w 2008 roku i konferencji „Arteterapia w edukacji i medycynie”, która odbyła się w 2009 roku w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Od 2011 roku Polskie Stowarzyszenie Studentów i Absolwentów Psychologii działające przy Instytucie Psychologii UAM organizuje w Poznaniu cykliczne konferencje naukowe podejmujące problemy arteterapii⁶⁴.

Wspomniana działalność konferencyjna i żywe zainteresowanie arteterapią powodują, że coraz częściej dochodzi do wymiany refleksji i badań z tego zakresu. Na czoło działalności naukowej wysuwała się łódzka AHE, a obecnie warszawska APS, także we współpracy z Fundacją „Wspólna Droga” – organizatorem Ogólnopolskiego Konkursu „Świat Nikiforów” dla dorosłych uczestników WTZ. Wrocławska Akademia Muzyczna kontynuuje najstarszą w Polsce tradycję kształcenia muzykoterapeutów, aczkolwiek robią to również inne uczelnie muzyczne. W Katedrze Teatru i Dramatu, Instytutu Teorii Literatury, Teatru i Sztuk Audiowizualnych Uniwersytetu Łódzkiego wraz ze Stowarzyszeniem „Terapia i Teatr” organizowany jest cykl konferencji poświęconych terapeutycznej funkcji teatru, które towarzyszą Międzynarodowemu Biennale „Terapia i Teatr” organizowanemu przez Poleski Ośrodek Sztuki. Uniwersytet Wrocławski od 2001 roku organizuje także konferencje dotyczące szeroko pojmowanej arteterapii. Ponadto organizowany co roku w Katowicach Festiwal Ekspresji Dziecięcej poświęca część swoich przedsięwzięć tematyce arteterapii. Owocem spotkań konferencyjnych są coraz liczniejsze publikacje, spośród których warto wspomnieć: *Miejsce literatury i teatru w przestrzeniach terapeutycznych. Werbalne i niewerbalne aspekty wsparcia rozwoju*, red. J. Malicki, K. Krasoń, Biblioteka Śląska, Katowice 2005; *Terapia i teatr. Wokół problematyki teatru ludzi niepełnosprawnych*, red. I. Jajte-Lewkowicz,

⁶³ www.muzykoterapia.wroclaw.pl/, 21.05.2013.

⁶⁴ www.arteterapia.pl/miedzy-psychologia-a-sztuka-18-19-v-2013/, 24.05.2013.

A. Piasecka, POS, Łódź 2006; *Świat pełen znaczeń – kultura i niepełnosprawność*, red. J. Baran, S. Olszewski, Impuls, Kraków 2006; *Arteterapia w medycynie i edukacji*, red. W. Karolak, B. Kaczorowska, WSHE, Łódź 2008; *Arteterapia drogą wyjścia z izolacji osób niepełnosprawnych*, red. B. Sochal, Fundacja Wspólna Droga, Warszawa 2008; *Artyści niepełnosprawni w życiu społecznym i zawodowym*, red. B. Sochal, Fundacja Wspólna Droga, Warszawa 2009. Obok prac zbiorowych ukazują się kolejne monografie oraz artykuły publikowane w różnorodnych czasopismach pedagogicznych, psychologicznych i medycznych. Coraz częściej można też przeczytać materiały tłumaczone na język polski, aczkolwiek nierzadko polscy autorzy publikują w języku angielskim (jest to wynik wprowadzenia oceny parametrycznej jednostek naukowych). Brakuje arteterapeutom własnego czasopisma o charakterze naukowym. Zadanie to stara się spełniać kwartalnik „Arteterapia. Terapia sztuką w praktyce”, który jednak – choć jest bardzo przydatny praktykom i teoretykom arteterapii – nie ma charakteru recenzowanego czasopisma naukowego. Potrzebę istnienia takiego czasopisma częściowo tylko zaspokaja „Terapia przez Sztukę”, dostępna niestety jedynie w formie publikacji internetowej na stronach Polskiego Stowarzyszenia Terapii przez Sztukę. Strony Stowarzyszenia pełnią bardzo ważną rolę w rozpowszechnianiu informacji na temat arteterapii, szkoleń, warsztatów, konferencji, najnowszych publikacji. Jest to jeden z nielicznych w Polsce portali prowadzony rzetelnie, z dbałością o poziom informacji, ich aktualność i pochodzenie⁶⁵. Podobne strony prowadzi portal Arteum.pl Terapia sztuką⁶⁶. Na uwagę zasługują też strony autorstwa Olgi Handford – ich niekwestionowaną zaletą jest zapoznavanie polskich internautów z aktualnymi wydarzeniami w Wielkiej Brytanii i publikacjami anglojęzycznymi⁶⁷. W dobie powszechnie stosowanych multimediiów informacje czerpane z sieci biorą znaczny udział w rozpowszechnianiu zjawiska, które nie tylko jest modą, ale przede wszystkim szansą, by w przyszłości stać się dyscypliną akademicką.

⁶⁵ www.arteterapia.pl/, 24.05.2013.

⁶⁶ www.arteum.pl/, 22.05.2013.

⁶⁷ www.olahandford.wordpress.com/, 23.05.2013.

Podsumowując, należy przyznać, że popularność arteterapii przejawia się w:

- licznych studiach na wszystkich poziomach: od pierwszego stopnia po studia doktoranckie,
- podejmowanych coraz częściej pracach badawczych,
- obecności tematyki z zakresu arteterapii podczas konferencji,
- licznych publikacjach książkowych, w czasopismach i na stronach internetowych,
- funkcjonowaniu organizacji zajmujących się szkoleniem profesjonalnych arteterapeutów,
- licznych ośrodkach, które praktykują metody i techniki arteterapii.

To zainteresowanie powinno znaleźć swoje przełożenie na działania formalne, które doprowadzą do profesjonalizacji zawodu arteterapeuty na poziomie równym krajom Europy Zachodniej.

ART THERAPY – A NEW STUDY OF EDUCATORS

At present in Poland art therapy is one of most popular study among teachers, educators and therapists. This interest is due to the increased use of art and the creative process to work on the development of personality, as well as to correct behavior, rehabilitation and psychotherapy. This practice requires competent implementers art therapy process.

Meanwhile, in Poland there are no rules governing this profession, the certification system, ways of gaining qualifications, etc. However, the needs and interests of students, while using no requirements and guidance for learning arts therapists cause that many colleges run postgraduate study, as well as undergraduate and MA of art therapy. Despite the lack of standards for education in this study, can be seen in many cases, the similarity in the organization of learning, which may be useful in creating a clear form of arts therapists education.

Translated by Edyta Nieduziak